

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію
Мозгового Артема Анатолійовича
«Конфліктогенність та збалансованість міського розвитку в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора
географічних наук за спеціальністю
11.00.02 – економічна та соціальна географія**

Представлена до захисту дисертаційна робота за своєю структурою складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків у вигляді рисунків і таблиць.

Обсяг основної частини дисертації становить 316 сторінок. Роботу виконано державною мовою в Інституті географії Національної академії наук України.

Актуальність обраної теми дослідження

Конфліктність у взаємодії суспільства і природи сягнула критичного рівня. Збільшення темпів і обсягів споживання природних ресурсів, збереження в багатьох країнах світу екстенсивного способу освоєння природного середовища, критичне порушення природної рівноваги в багатьох ландшафтах світу, скорочення біорізноманіття на планеті і, крім того, поширення локальних і регіональних конфліктів з глобальними соціально-економічними і екологічними наслідками – все це нині ставить під загрозу існування людства і перспективи розвитку цивілізації. Людство наближається до своєї «точки неповернення» у взаємодії з природою. Конфліктний характер цієї взаємодії є очевидним, тому суспільно-географічне дослідження конфліктів є своєчасним і актуальним.

Тема дисертації безпосередньо пов'язана з дослідженнями, що здійснювались і проводяться в Інституті географії НАН України: «Економічний, соціальний, екологічний розвиток регіонів України в умовах трансформаційних процесів» (номер державної реєстрації 0105U000807), «Потенційні екологічні та соціальні наслідки міжнародної економічної інтеграції України та її регіонів» (номер державної реєстрації 0108U001143),

«Суспільно-географічна оцінка змін в регіональному природокористуванні в Україні» (номер державної реєстрації 0111U000049), «Стан екологічної безпеки Київського Придніпров'я: суспільно-географічний аспект» (номер державної реєстрації 0112U001661), «Обґрунтування першочергових заходів до проекту Національного плану дій щодо переходу України до сталого розвитку (стабілізаційний етап – заходи усього періоду) за цілями соціогуманітарного вектора розвитку» (номер державної реєстрації 0114U002809); «Визначення та аналіз економіко-демографічних умов, які впливають на розміщення перспективних майданчиків під будівництво енергоблоків нових атомних електростанцій» (номер державної реєстрації 0110U002442).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Викладені в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються високим ступенем достовірності і достатньо обґрунтованими. Список літератури дисертації містить 410 джерел, значна частина з яких англійською мовою.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації збагачують науку і практику новими положеннями. Наукова новизна роботи полягає, зокрема, в тому що:

1. Автором, з урахуванням існуючих напрацювань в сфері міждисциплінарних досліджень конфліктів, розроблено методологію суспільно-географічного дослідження конфліктів в складних відкритих територіальних системах на прикладі міста.
2. Обґрунтовано загальні підходи, принципи та методичні засади комплексного напрямку географічних досліджень конфліктної взаємодії територіальних систем – геоконфліктології.
3. Удосконалено понятійно-термінологічний апарат дослідження конфліктів з позицій географії, а також запропоновано ряд

авторських визначень ключових понять геоконфліктології (конфліктоген, конфліктність, конфліктогенність).

4. Розроблено методику дослідження конфліктогенності міського розвитку та запропоновано систему індексів, що характеризують різні аспекти міського розвитку.
5. Запропоновано основні напрями збалансованого розвитку великих міст України з врахуванням конфліктогенності цього процесу.

Особливий інтерес викликають запропоновані дисертантом індекси, що характеризують різні аспекти міського розвитку, а також інтегральний індекс конфліктогенності міського розвитку. Також цінним є наявний в роботі аналіз сучасних показників індикації сталого міського розвитку, результатом якого стала розробка основних напрямів збалансованого розвитку великих міст України.

Значення результатів дослідження для науки і практики та напрямів їх використання

Положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Мозгового А.А. мають істотне теоретичне та практичне значення. Частина з них увійшла до заключних звітів з фундаментальних і прикладних досліджень, що виконувались в Інституті географії НАН України протягом 2005–2017 рр.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані органами центральної виконавчої та регіональної влади (Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України і Міністерство екології та природних ресурсів України) при імплементації в Україні принципів сталого розвитку населених пунктів.

Крім того, практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони стали науковою основою при плануванні економічного і соціального розвитку територій і були впроваджені в

діяльності Українського державного науково-дослідного інституту проектування міст «Діпромiсто» імені Ю.М. Білоконя.

Основні положення дисертації використовуються в навчальному процесі при викладанні магістерських курсів «Геоконфліктологія» та «Методологія наукових досліджень в географії» на факультеті природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Повнота викладу основних результатів дисертації

Основні положення дисертаційного дослідження достатньо повно викладено в 65 опублікованих наукових працях, у яких особисто автору належить 29,3 авт. арк.

Структура роботи, відображена у зваженій репрезентації теоретико-методологічних, методичних і практичних розробок, а також глибина і масштабність авторських досліджень щодо обраного об'єкту та предмету дослідження є достатнім аргументом на користь повноти розкриття теми.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням, викладеним у дисертації.

Зауваження щодо змісту дисертації

Незважаючи на високий рівень науковості і практичної значимості результатів цього дисертаційного дослідження, воно містить ряд дискусійних положень, зокрема:

1. У роботі проігноровано новозатверджені ДБН, що вже набрали чинності. Робота виграла б від того, якщо в ній мітився би огляд можливих наслідків для врегулювання потенційних міських конфліктів внаслідок запровадження, наприклад, «блакитних ліній», «зелених ліній» чи «жовтих ліній» обмежень.
2. На нашу думку, недостатньо акцентовано увагу на головній людиноцентричній меті такого типу досліджень зафіксованій,

зокрема, в схвалених на Саміті ООН цілях сталого розвитку 2015–2030 рр.: «Розширенні можливостей для самореалізації в безпечному середовищі».

3. Не до кінця зрозумілим в роботі є місце підпункту «1.3.1. Семіотика територіальних систем» (с. 80–90). Хоча він містить оригінальний текст і цікаві авторські узагальнення, проте, на нашу думку, дещо не відповідає за змістом загальній логіці роботи і стосується більше загальних питань географії культури.
4. Важливе теоретичне і практичне значення має запропонована методика оцінки конфліктогенності розвитку великих міст. Але, уявляється, що слід було більше уваги приділити змісту і візуалізації системи законодавчо встановлених екологічних, соціальних, інженерно-технічних, без пекових та інших обмежень, які значно впливають на загальну конфліктогенність міського середовища.
5. На додаток В (374 с.) роботі відсутнє посилання.

Зазначені зауваження, дискусійні положення та побажання не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загальний висновок

Дисертація Мозгового Артема Анатолійовича «Конфліктогенність та збалансованість міського розвитку в Україні» є самостійною завершеною науковою працею, в якій розв'язано визначені завдання та досягнуто поставленої мети дослідження. Дисертація виконана на високому науковому рівні і має важливе теоретичне та практичне значення.

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею, в якій автором розвинуто нові наукові положення та отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему, яка має суттєве значення для розвитку теоретичних засад економічної та соціальної

географії. Зокрема, розроблено методологію суспільно-географічного дослідження конфліктів в територіальних системах.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно зробити загальний висновок, що дисертація Мозгового Артема Анатолійовича «Конфліктогенність та збалансованість міського розвитку в Україні» відповідає вимогам пунктів 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а здобувач заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

Офіційний опонент,
професор, доктор географічних наук,
професор кафедри міського будівництва
Київського національного університету
будівництва і архітектури

В.І. Нудельман

01 листопада 2018 року

Підпис професора Нудельмана В.І. засвідчую:

Проректор з наукової роботи Київського
національного університету будівництва і архітектури,
д.т.н., професор

В.О. Плоский